

Мацак Максим Дмитрович,
студент Криворізького факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник –
к.і.н., доц. *Дацюк Т.К.*

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯНИНА НА БЕЗОПЛАТНУ ПРАВОВУ ДОПОМОГУ В УКРАЇНІ

Безоплатна правова допомога (БПД) — правова допомога, що надається особі, яка її потребує, але не бажає або не може її оплатити, та фінансується коштом державного, місцевого бюджетів, або з інших джерел.

Право на безоплатну правову допомогу — гарантована Конституцією України можливість громадянина України, іноземця, особи без громадянства, у тому числі біженця чи особи, яка потребує додаткового захисту, отримати в повному обсязі безоплатну первинну правову допомогу. При реалізації права на безоплатну правову допомогу не допускається застосовування привілеїв чи обмежень до осіб за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

Актуальність питання про створення дієвої системи безоплатної правової допомоги сьогодні не викликає сумніву, в Україні діє значна кількість нормативно-правових актів, які визначають правовий статус особи у різних сферах суспільного життя. Але у багатьох випадках громадяни, навіть знаючи, що їх певне право чи обов'язок регламентовані в законі, не обізнані з процедурою їх реалізації. Загальновідомим фактом є те, що для пересічного громадянина надання безкоштовної правової допомоги є нагальною потребою, оскільки правова допомога, яка надається адвокатами, юридичними фірмами, на жаль, сьогодні є доступною не для всіх категорій населення.

Стан забезпечення надання безоплатної правової допомоги в Україні знаходиться в центрі уваги вітчизняних спеціалістів у цій галузі, ця проблема вже розглядалася: Омельченко Т. В., Титикайло Р.

С., Удод М.В., Стаматіної М. В., Чебаненко А., Гнатів О. М., Оверчук С.В. та ін.

Закон України від 02.06.11 № 3460-VI «Про безоплатну правову допомогу» створив правову базу та механізм для реалізації права кожного на правову допомогу у випадках, коли вона повинна надаватись безоплатно. Цей Закон відповідає ряду міжнародних угод, учасницею яких є Україна, зокрема Європейській конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. і Міжнародному пакту про громадянські та політичні права 1966 р., які зобов'язують держави-учасниці надавати кваліфіковану безоплатну правову допомогу малозабезпеченим особам при обвинуваченні їх у вчиненні кримінальних правопорушень[1].

В Україні безоплатна правова допомога гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел (стаття 1 Закону України «Про безоплатну правову допомогу»). Фінансування безоплатної правової допомоги залежить від її виду. Так, безоплатна первинна правова допомога фінансується за рахунок видатків Державного бюджету України на утримання відповідних органів виконавчої влади, місцевих бюджетів та інших джерел. А фінансування безоплатної вторинної правової допомоги здійснюється лише за рахунок видатків Державного бюджету України[3].

На нашу думку, прийняття Закону України «Про надання безоплатної правової допомоги» було досить доцільним, та в подальшому сприятиме державі у забезпеченні належного виконання міжнародних зобов'язань у сфері захисту прав людини, запровадженні європейських стандартів у галузі надання правової допомоги та доступу до правосуддя.

Дивлячись на досвід зарубіжних країн, підставно стверджувати, що значним кроком на шляху до вирішення проблеми безоплатної правової допомоги в Україні, стало впровадження юридичних клінік, які створюються як структурні підрозділи вищого навчального закладу і займаються наданням юридичної допомоги соціально незахищеним верствам населення на безоплатній основі.

Завдяки своєму функціонуванню юридична клініка створює умови для залучення студентів-правників до практики та надання безкоштовної правової допомоги тим, хто її потребує. Тобто така діяльність

містить в собі два компоненти: соціальний (безкоштовна правова допомога) та навчальний (вдосконалення практичних знань та умінь студентів).

Юридична клініка — це структурний підрозділ юридичного факультету або вищого навчального закладу, у рамках якого студенти надають безкоштовні юридичні консультації особам, що не мають можливості звернутися за платною юридичною допомогою.

У 20—30 роки ХХ століття термін «клінічна юридична освіта» вживається у США. Його поява визначила новий напрямок у сфері юридичної науки. В 70-х роках ХХ століття юридичні клініки в Америці набули високої популярності. Американська Асоціація юристів, відповідальна за здійснення нагляду за акредитацією юридичних навчальних закладів, пропонує американським школам права розглядати клінічну освіту як один із варіантів отримання студентами знань та закріплення їх на практиці.

Згодом клінічна освіта здобуває широку підтримку в інших країнах світу — Англії, Німеччині, Франції, Росії, інших європейських державах.

В Україні перша юридична клініка з'явилась у 1996 році. Це юридична клініка Pro bono (що в перекладі означає «Для добра») Київського національного університету ім. Тараса Шевченка[5].

До складу юридичної клініки, як правило, входять:

- директор (здійснює контроль її роботи, делегує частину своїх прав і обов'язків іншим співробітникам, видає накази та інші внутрішні документи);

- координатор (студент-юрист старшого курсу, який здійснює прийом клієнтів, працює зі студентами, а також веде облік і статистику справ);

- студентський директор (призначається і звільняється з посади директором юридичної клініки за погодженням викладачів-кураторів або декана факультету; він надає допомогу координатору клініки, заміщує його у випадку відсутності, забезпечує підбір і видачу нормативних актів для роботи студентів зі справами з надання консультацій клієнтам та підготовки їм правових документів);

- викладачі-практики юридичного факультету;

- студенти-консультанти (відбираються для роботи в клініці в ході конкурсу, співбесіди з директором або іншим способом)[2].

У Кривому Розі розпочала роботу безкоштовна юридична клініка

«Соломон». Саме таку назву отримала юридична клініка, яка 5 жовтня 2017 року запрацювала на Криворізькому факультеті Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.

Юридична клініка «Соломон» є структурним підрозділом Криворізького факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, створена як база для практичного навчання здобувачів вищої освіти. Свою діяльність юридична клініка здійснює відповідно до Положення про юридичну клініку «Соломон», затвердженого дорученням Криворізького факультету ДДУВС від 30.09.2016 № 9.

Головне призначення юридичної клініки полягає у створенні умов для надання безоплатної правової допомоги соціально незахищеним верствам населення, забезпечення безперервної практичної спрямованості професійної освіти.

Консультантами юридичної клініки є студенти Криворізького факультету ДДУВС згідно графіку чергувань, який складається щомісячно і затверджується деканом Криворізького факультету ДДУВС.

Для забезпечення ефективної роботи клініка співпрацюватиме з юридичними організаціями міста та районними виконавчими комітетами, керуючись правилами поваги до права, справедливості, об'єктивності, конфіденційності та компетентності.

З метою залучення громадян України президент оголосив 2018 рік – роком право просвітницького проекту «Я маю право!».

Загальнонаціональний правопросвітницький проект «Я маю право!» реалізується Міністерством юстиції у співпраці з системою безоплатної правової допомоги, територіальними органами юстиції, за підтримки юридичних клінік, міжнародних донорів та партнерів.

Мета створення – підвищити юридичну грамотність українців та сформуванню нову правову культуру в суспільстві. Це масштабна реформа правової свідомості, яка забезпечить сталий розвиток України як сучасної демократичної держави[4].

Підводячи підсумок, слід відмітити, що основні напрями розвитку системи безоплатної правової допомоги й механізми її державного регулювання мають бути конкретизовані розвиненою законодавчою базою, достатнім та ефективним бюджетним фінансуванням, досконало продуманою та виваженою концепцією, з урахуванням передового досвіду інших країн, адже саме на державу покладено обов'язок

щодо забезпечення особи правовою допомогою належного рівня. Такі обов'язки обумовлюють необхідність визначення в законах України, інших правових актах порядку, умов і способів надання цієї допомоги. Тому подальших досліджень потребує сучасний стан регулювання системи безоплатної правової допомоги; недостатньо чітко виділені механізми досягнення ефективності надання безоплатної правової допомоги, додаткового обґрунтування вимагають напями удосконалення бюджетного (і можливо, іншого) фінансування цього інституту та оцінювання його якості.

1. Закон України «Про безоплатну правову допомогу». Відомості Верховної Ради України, 2011, ст.577.

2. Поняття та сутність безоплатної правової допомоги в Україні. М. В. Стаматіна. Право і Безпека. - 2012.

3. Теоретичні і практичні проблеми реалізації права на правову допомогу на досудових стадіях кримінального судочинства. Т. В. Омельченко. Право і Безпека.

4. Умови надання безоплатної правової допомоги в контексті прецедентної практики Європейського суду з прав людини. С. В. Оверчук Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право».

5. Юридичні клініки в Україні: роль, завдання та організаційно-правові засади: Посібник. За ред. М.В. Дулеби, 2003. – 120 с.

**Миропольський Веніамін
Вячеславович, студент**

Науковий керівник –

Савіщенко Вікторія Миколаївна,

доктор юридичних наук, доцент,

професор кафедри загальноправових

дисциплін юридичного факультету

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

ЦЕНТРИ З НАДАННЯ ВТОРИННОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ ТА ЇХ ОБОВ'ЯЗКИ

Україна є демократичною, соціальною та правовою державою, не лише тому, що це передбачено в ст. 1 Конституції України, а й тому, що людина, її життя і здоров'я стали найважливішими орієнтирами